

Lélekkarambol

A hetvenöt éves Ágh István költői életműve

„Ott essem el én, / A harc mezején,” – bekövetkezett, elvégeztetett. És azóta hányan, hány-szor gondolkoztunk el, mi lett volna, ha Petőfi túléli a segesvári katasztrófát. Miként alakulhatott volna költészete. Nagy István bölcsészhallgató 1956-ban nem esett el a harc mezején, súlyos sebesüléséből felépülve megszületett Ágh István névvel a költő, a magyar vers klasszikusa, akinek életműve számomra megválaszolja: hogyan élhette volna meg Petőfi a vereség utáni évtizedeket. Mit jelenthet tudni, hogy megmentett élete során talán sohasem nyílik meg a szabadon dalolás lehetősége, ugyanakkor verseiben ragaszkodva a nemzeti szabadság eszményéhez tudatosítani a közbeszédben kimondhatatlant. Ágh István ahhoz a bölcsész-nemzedékhez tartozott, amelyiknek a forradalom és szabadságharc utáni megszólalását úgy kellett alakítania, hogy ne rá gyanakodjanak a hivatalosságok, hanem ő szövögesse, akárha az öröm vagy a szerelem elszálló boldogságáról, a beszédet, hogy belefoglalhassa: gyanakszik a rendre, mely körülveszi. A gyanakvás klasszikusaként emelkedett ki kortársai közül, mindnyájunk helyett ő fogalmazta verssé, amit akkor még csak titokban sejtettünk: a megfigyelés hálózatában áldozattá váló nemzet egészének mindennapi életét.

„Több a vers, mint ahogy most el lehetne mondani, a vers magában mondhatná ki önmagát” – mondta nekem egy interjú során személyre szabott, egyéni elbeszélő hangjáról. Amikor el akarták fojtani a beszédet, amikor meg akarták szakítani a nemzeti öntudat hagyományát, akkor Ágh István vállalja az évezredes beszédmód folyamatosságát. A szép magyarsággal hangzó versbéli beszélése telítődött egy kicsi kivagyisággal, büszke öntudattal, szembeszegülő daccal teli retorikával. Szemedbe néz a versben, aminthogy az életben is szokása. Mintha mindig valamilyen támadástól tartana. Mintha állandóan

figyelnie kellene, őrizni valamit. Ma már tudom: a rejtetten beszélés lehetőségét. Miért ez a védekezésből kiváló szembeszegülés? A hallgatás ellenében. Öröme fejeződik ki általa, hogy beszélhet a létezésről. Önmagáról és egyben népe egészéről.

Egyik újév előtti estén, az Új Írás szerkesztőségéből eljőve, egy étterembe beszorulva az EMKE táján olyanokat mondott nekem, amiket talán legjobb barátai sem tudhattak, amit bátyja, nemzeti klasszikusunk, Nagy László barátai sem ismerhettek hajdanán. Egy dunántúli falu történetét. Apja kiemelkedő szerepét abban a világban. Akkor este újra élte fiatal apjának emberi magabiztosságát, rendteremtő erejét. Nagyságát. Felmutatta az emberi létezés örökre érvényes nagyszerűségét. A méltóságot, amelyet apja képviselt, és amelyet éppen fiai felnőttevé válása idejére tett próbára a történelem. Megalázni akarták, a megtörhetetlent. Azt a parasztgazdát, aki jelképpé lehetett volna egy ország számára: a rendteremtésben. Akkor értettem meg, ez a gyerek, az ősökig visszamenően megalázó rendből már nem kérve, kilépett belőle, elszállt, költővé vált. De a költő magával hozta – mentette – az elmúló élet méltóságát. Rádöbbsentem: ez korai remekének, az először általam közölt *Harangszó a tengerészért* című oratóriumának a versen kívül kimondhatatlan lényege.

Amit kiénekelte, az egy közölhető eseménysorozat volt: pusztuló szülőkről, új veszélyeket rejtő életformát vállaló ifjakról. De ezen az estén megértettem, hogy mennyire különbözik versének konkrét története és a benne és általa élő énekmondás. A beszéd által önmagát felszabadító ember megszólalása. A sorok zenéje, a hang halhatatlansága a magyar versbeszéd gyilkos korban való továbbéltetése. Amikor a létezés folyamatossága töretett meg. Nem erőszakkal, mint próbálták korábban, hanem becsapással.

És nemcsak ott, és nemcsak egy diktatúra álságos akaratával. Hanem szerte a világon. Amikor az emberektől elvették életük értelmét. Ágh István verse csoda: mert beszélt, amikor nem lehetett beszélni. Amikor a vers mindig rejtvény kellett, hogy maradjon. Hogy fogalmazza meg oly telitalálatos szóval mindezt Ágh István? „Lélekkarambol”.

Versbeszéde egy kiteljesült pályán keresztül tartani tudta a szembeszegülés, a pusztulásnak ellene mondás akarátát és indulatát. Mellette balladás módon hullott irodalmunk, művészvilágunk élmezőnye. Ő pedig e végveszélyben kötet címbe emelt egy erősítő biztatást: *Jól vagy?* Mert azt akarta, ne a halál angyala diadalmaszkodjon. Pedig verseiben ő maga is rejtekutakon tud csak szabadulni életkereteinek csapdáiból. A *Tiltott házban* című versében a természetes emberi érzelmet és buktatóit, korlátait egyszerre érzékeltette. Emlékszem, közös költő barátunkkal egy délutánon át vitattuk a vers valódi értelmezhetőségét. „*Ha meghalnék, rám kellene törnöd az ajtót, / egyedül élek, teveled csak a szerelem idején, / e tiltott házban, akkor is rejtegetlek, / ha meghalnék magadban sirathatnál engem / fal mellett visszalopózva, lábujjhegyen, / hogy senki se lásson, / úgy szólítalak, hogy meg ne hallja senki*”. És megfogalmazódik a diktatúrák korának alapmondata: „*s fölbontatlan gyászjelentés minden telefon*”.

Mégis, a vers megtalálja egészséges ellenpontját: „*mert erős vagyok általad, sérti őket e szerelem*”. A szerelem felszabadult vallomásos izzását állítja a tiltások ellenébe: „*szeretlek mint a kiscsikókat fehér ágyékom idején*”. Így zárásában fel tud ívelni a vers: „*első szerelmesem jövetelében bíztam ennyire, / egyszál ingben, foszló fa alatt*”.

Rejtélyes? Mint akkori kötetének mesés-mitikus címe: „Rézerdő”. Szerelmes vers? Az is. Fiatalok kilátástalansága? Az is. Politikai állapotrajz? Az is: a behálózott történelmi lét szörnyű

csapdái leselkednek a fiatal szerelmesekre. De legfőképpen: az életben maradás akarásának kimondása. A „Jól vagy?” kérdésre adott titkos értelmű válasz.

Ha találhatik költő, aki a múlt idők széttartó erőit végigszenvedve, a halál torkából menekedve vénülő korban is a tisztesség példázataiként idézheti mai gyűjteményébe összes verseit, vállalva mindenkori énje sugárzását, az a legtöbbré képes, mit kortársai számára egy költő adhat ebben a nehezen értelmezhető korban. Életművét összegyűjtő könyveiben Ágh István ünnepelt klasszikusként fogja egybe a tisztességre oly igen áhító versvilágát. Ráérezve az állandóra a változóban. Remélve más sorsot, talán megkeseredett mondatok nélküli életet az unokáknak és unokáink unokáinak. Nemzet és egyén így ér össze, felelősséggel átfogva az elkövetkező nemzedékeket.

Utóbbi köteteit olvasva meggyőződéssel tehettem fel a kérdést: zavartalanul egybelátni teljes életét hány embernek adatik meg manapság? Felidézni kölyökkutyakori önarcképét, vállalni felnőtt önmagát, és összegezni kései érettségét? Ágh István verseiben olyan ember arca tűnik elő, aki meri élete minden percét külön-külön vállalva felmutatni – és ebből összegyűjtött verseiben nem torzkép, magyarázkodás, hanem hiteles életút, hihető harmónia sugárzik. A harc mezején 1956-ban eltiporták a nemzeti és személyes szabadságot, majd a szabadulás helyett a globalizációt kiszolgáló multikulturális támadás évezredek értékeit veszélyeztet. A valahai bölcsész túlélésének ára: végig kellett szenvednie, hogy a falvak kiüresedtek, a városok menekülttáborra duzzadtak, a nemzedékek elszakadtak egymástól, és veszélybe került a családi összetartozás rendje. Ágh István versei ezzel szemben a pusztulás, az útvesztők és árulások ellenében a nemzeti lét féltésének érzékeny megszólalásai, az emberi méltóság világitótornyai.